

HPV-skolan

- Tina Dalianis, professor vid Institutionen för onkologi-patologi, Karolinska Institutet, svarar på om virus och tonsillcancer

1. Vad är HPV egentligen?

HPV är en förkortning av humant papillomvirus, mänskligt vårtvirus. Alla typer av HPV ger dock inte vårtor. Det finns mer än 200 typer av HPV. De flesta infekterar huden men cirka 40 typer infekterar slemhinnan i underlivet där de kan orsaka till exempel kondylom (vårtor) och livmoderhalscancer. Viruset kan också infektera slemhinnan i munnen. HPV är världens vanligaste sexuellt överförda infektion.

2. Är HPV farligt?

Oftast inte. De allra flesta HPV-infektioner (över 90 procent) läker ut av sig själva. Det finns dock några HPV-typer som om infektionen inte läker ut kan orsaka cancer, till exempel livmoderhalscancer och tonsillcancer.

3. Hur kan man få cancer av ett virus?

När vissa HPV-virus kommer in i kroppens celler tappar cellerna kontrollen över hur de växer och delar sig. De börjar växa okontrollerat och bildar tumörer, det vill säga cancer. För att detta ska ske krävs troligen också andra faktorer som rökning, genetiska mutationer och/eller ett nedsatt immunförsvar.

4. Hur smittar HPV?

HPV smittar genom samlag och analsex. Troligen kan viruset även spridas via oralsex och kanske också via djupa kysar, men det vet forskarna inte säkert.

5. Hur märker man om man har en HPV-infektion?

De flesta som smittats av HPV märker ingenting, om de inte får vårtor. Infektionen läker oftast ut av sig själv. En gynekolog kan ta reda på om man har HPV i underlivet genom att ta ett cellprov. Det är därför viktigt för kvinnor att gå på de gynekologiska rutinkontroller som erbjuds vart tredje år.

Nuförtiden ingår gynekologisk test/eller självtest för högrisk HPV typer för åldersgrupper över 30 år, då hos dessa är HPV inte så vanligt förekommande. Hos yngre kan närvaro av HPV bero på en ny HPV infektion.

Det finns än så länge inget rutintest för att undersöka om man har HPV i munnen. HPV i munnen är svårare att diagnosticera då vi producerar mellan 0,5-1,5 liter saliv och dessutom inte innebär positiv HPV test i munhålan att man har eller inte har cancer.

6. Kan man bli immun mot HPV om man har haft det en gång?

Forskarna vet inte om man normalt blir immun mot HPV efter en naturlig infektion – men man tror att det ofta är så.

7. Hur kan man skydda sig mot en HPV-infektion?

HPV är världens vanligaste sexuellt överförda infektion och de allra flesta sexuellt aktiva män och kvinnor har någon gång haft en infektion med HPV. När man har samlag eller oralsex är det bästa sättet att skydda sig mot HPV att använda kondom eller slicklapp. Det finns också vaccin som skyddar mot de vanligaste HPV-typerna som orsakar sjukdomar i könsorganen.

8. Vem kan vaccinera sig mot HPV?

Man ska helst vaccinera sig innan man gör sin sexuella debut eftersom vaccinet inte ger skydd om man redan har en HPV infektion. Alla flickor och pojkar i Sverige erbjuds vaccination genom barnvaccinationsprogrammet. Ibland erbjuds HPV vaccin till unga kvinnor. Det är olika för olika landsting.

9. Varför dröjde införandet vaccination mot HPV för att förebygga livmoderhalscancer?

År 2010 beslutade Socialstyrelsen att alla flickor födda år 1999 eller senare ska erbjudas HPV vaccination genom det allmänna vaccinationsprogrammet där barn vaccineras gratis i skolan årskurs fem eller sex. Vaccinationerna påbörjades dock inte då eftersom upphandlingen av vaccinet har dragit ut på tiden. Men 2012 kom HPV vaccination för flickorna genom skolorna igång.

10. Kan män vaccinera sig mot HPV?

Ja. Vaccination mot HPV skyddar förutom mot livmoderhalscancer även mot kondylom och är godkänt för användning på pojkar i åldrarna 9-15 år. Först 2020 kom vaccination av pojkar igång genom skolorna.

11. Varför skrivs det just nu så mycket om HPV och tonsillcancer, både i tidningar och på olika forum på nätet?

Det beror på att tonsill- och tungbascancer orsakad av HPV har ökat de senaste decennierna. Forskarna har vetat i flera år att HPV, som kan orsaka cancer i livmoderhalsen, och att HPV också kan finnas i munhålan och vara en bidragande orsak till cancer i tonsillerna och tungbasen. Eftersom det finns vaccin mot HPV som alla unga kvinnor rekommenderas att ta för att undvika livmoderhalscancer, uppstod det så småningom en diskussion om att även unga män borde vaccineras för att hindra spridningen av viruset. Den frågan har blev sedan ännu mer aktuell på grund av att antalet HPV-relateradefall av tonsillcancer ökar.

12. Har tonsillcancer blivit vanligare på senare tid?

Ja. Det har blivit vanligare med tonsillcancer som orsakas av HPV. Antalet tonsillcancerpatienter som har HPV i sina tumörer är idag sju gånger fler än på 1970-talet. Varför vet forskarna inte riktigt. Eftersom viruset smittar via sexuella kontakter kan en orsak vara att vi har oskyddat sex med fler partners idag än för 40 år sedan.

13. Hur vanligt är det med HPV i munnen?

Ungefär 3-10 procent i åldersgruppen under 35 år har någon av de HPV-typer som kan orsaka tonsillcancer. I samma åldersgrupp hade innan HPV vaccination kom igång ungefär 30 procent dessa HPV-virus i underlivet. Högre upp i åldrarna är det färre och färre som har viruset i underlivet. Hos de som är över 35 år är det bara ett par procent som bär på HPV i underlivet. Forskarna har inte undersökt om HPV-infektion i munnen också blir mer sällsynt ju äldre man blir, men antagligen är det så.

14. Hur vanligt är det med tonsillcancer?

Det är väldigt ovanligt. Cancer i tonsillerna och tungbasen drabbar ungefär 350 svenskar varje år. Risken ökar om man dessutom röker och dricker stora mängder alkohol.

15. Hur kan tonsillcancer behandlas?

Cancer i tonsiller och tungbas behandlas precis som andra cancerformer med cellgift och strålbehandling samt kirurgi vid behov.

16. Kan man dö av tonsillcancer?

Ja. Precis som alla andra cancerformer kan tonsillcancer sprida sig till andra delar av kroppen vilket kan vara dödligt. Det positiva är att de som har fått cancer på grund av en HPV-infektion har mycket bättre chanser att bli helt friska efter behandlingen än de som inte har viruset. Det är viktigt att söka hjälp i tid för att få så bra och effektiv behandling som möjligt. Tonsillcancer är fortfarande ovanligt jämfört med livmoderhalscancer, därför är det också viktigt att fortsätta gå på regelbundna gynekologiska kontroller och ta cellprov vart tredje år för att förebygga livmoderhalscancer.

17. Får alla som smittas av HPV i munnen cancer?

Nej. De flesta som smittas med HPV märker oftast ingenting.

18. Men många av de som har tonsill och tungbascancer bär ju på viruset, hur hänger det ihop?

Det stämmer att många av dem som har tonsill- eller tungbascancer (ca 90 procent) bär på viruset. Men för att man ska få cancer krävs antagligen fler faktorer än en virusinfektion, till exempel nedsatt immunförsvar, att man röker och dricker alkohol eller har en ärftlig benägenhet att utveckla cancer. Men vi vet inte allt om detta ännu.

19. Är tonsill och tungbasancer lika vanligt hos män som hos kvinnor?

Cancer i munnen är vanligare hos män än hos kvinnor. Ungefär två tredjedelar av de som har tonsillcancer är män, men antalet fall ökar hos båda könen.

20. Varför får fler män än kvinnor tonsill och tungbasancer?

Det vet forskarna inte. En del forskare tror att det har att göra med hur viruset smittar olika typer av slemhinnor och att det är lättare att bli smittad av viruset från vagina till mun än från penis till mun. Det är också möjligt att rökning och alkoholkonsumtion, som tidigare var vanligare hos män, ökar risken för att HPV-infektionen inte läker ut. Det är också möjligt att män tidigare har haft fler partners än kvinnor och därmed har utsatt sig för större risk att smittas. HPV-infektion är också vanligare hos HIV-positiva. Det behövs dock mer forskning för att ta reda på om de här hypoteserna stämmer.

21. Är HPV vanligare hos personer med nedsatt immunförsvar?

Ja. HPV är vanligare hos personer som har nedsatt immunförsvar eftersom det gör att det blir svårare att bli av med HPV-infektionen. Nedsatt immunförsvar kan till exempel vara en följd av HIV. Personer som genomgått en organtransplantation och äter mediciner för att hindra avstötning av det nya organet har också ett försvagat immunförsvar och de har också svårare att bli av med HPV-infektionen.

22. Är HPV vanligare hos homosexuella än hos heterosexuella?

Det är okänt om HPV är vanligare hos friska homosexuella än hos friska heterosexuella.

23. Ökar risken att få tonsillcancer ju fler partners man har haft sex med?

Ja. Studier har visat att både risken att smittas av HPV och risken att få tonsillcancer ökar ju fler partners man har.

24. Ska man sluta med oralsex om man är rädd att få tonsillcancer?

Man kan inte med säkerhet säga att man bör sluta med oralsex för att undvika tonsillcancer då det inte finns säkra belägg för detta. Studier har visat att om man bara har en partner är risken att få en HPV-infektion väldigt liten. Om man byter sexpartner ofta är risken att få viruset lite högre men risken att infektionen ska leda till cancer är fortfarande liten. Kondom och slicklapp ger ett visst skydd mot HPV.

25. Kan HPV smitta om man delar cigarett eller lånar en tandborste av någon som har viruset?

Det vet forskarna inte. Det finns forskare som tror att det kan smitta på detta sätt men det behövs fler studier för att ta reda på om det stämmer.

26. Kan det vaccin som finns mot HPV i underlivet även skydda mot HPV i munnen?

Det vet man inte ännu. Antagligen är det så men det måste studeras ordentligt innan vi vet säkert. Nyare studier tyder på detta.

27. Jag är rädd för att få tonsillcancer, ska jag vaccinera mig?

Socialstyrelsen rekommenderar vaccination mot HPV för flickor i åldrarna 12-13 år för att förebygga livmoderhalscancer. Har man många partners kan det möjligen vara bra att vaccinera sig även om man är äldre. Om vaccinet även skyddar mot HPV-infektion i munnen är ännu okänt men många studier tyder på det. (Se även fråga 7 och 26.)

28. Hur märker man om man har tonsillcancer?

Cancer i munnen kan visa sig som en vårta eller ett sår som inte läker, knölar på tonsillerna, tungan eller på utsidan av halsen. Det kan också visa sig genom att man får halsfluss på ena sidan av halsen som inte går över trots att man tar antibiotika.

29. Vad ska jag göra om jag tror att jag har fått cancer i munnen?

Om du har symptom på tonsillcancer (se fråga 28) ska du gå till en öron- näsa- och halsläkare som kan undersöka dig. Läkaren kan ta prover och analysera på labbet för att se vad knölarerna eller infektionen beror på.

30. Vad gör forskarna för att stoppa spridningen av HPV?

Det bästa är HPV vaccin innan sexual debut. Mina kolleger och jag har försökt bidra till att få igång HPV vaccination av både flickor och pojkar och att undersöka vad som har hänt efter HPV vaccin införts. Där har vi visat att frekvensen HPV infektioner minskat i underlivet och i munhålan.